

Op Vrijeschool Parkstad reikt onderwijs verder dan alleen kennisoverdracht; het gaat ook om persoonlijke groei en maatschappelijke bewustwording.

Het is onze taak om leerlingen te begeleiden in hun ontwikkeling tot betrokken en verantwoordelijke burgers. Daarbij komt het begrip burgerschap aan de orde. Burgerschap is echter geen apart vak op onze school, maar geworteld in onze pedagogische aanpak en verweven met ons onderwijsaanbod en de schoolcultuur. Burgerschap is zichtbaar in vaklessen, periodes, stages, begeleidingsuren, portfolio-opdrachten, projecten en natuurfesten. Buiten het lesprogramma krijgen leerlingen de kans om zich uit te spreken en verantwoordelijkheid te dragen, bijvoorbeeld via de medezeggenschapsraad, de leerlingenraad of tijdens begeleidingsuren.

We vinden het belangrijk om leerlingen te leren kritisch te denken over maatschappelijke vraagstukken, te reflecteren op hun eigen rol in de maatschappij en te leren samenwerken met anderen, zelfs wanneer er niet direct een klik is. School is een oefenplaats voor democratisch samenleven, waarin leerlingen zich veilig en gehoord voelen en leren hun stem te laten horen.

In Heerlen, waar het sociaal vertrouwen en de burgerparticipatie van oudsher laag zijn, zien wij het als onze opdracht om bij te dragen aan gedeeld burgerschap. Als een leerling zijn diploma haalt, maar zich later afzet tegen de samenleving, moeten wij ons als school afvragen waar we tekort zijn geschoten.

Kortom: burgerschap betekent voor ons leerlingen begeleiden in hun relaties met anderen, met instituties en met de samenleving als geheel.

Het doel van dit document is om in helikopterview inzicht te geven in:

- De manier waarop wij invulling geven aan de wettelijke kerndoelen voor burgerschap
- Waar deze doelen in ons onderwijsaanbod zichtbaar zijn
- Welke kansen we zien om burgerschap nog betekenisvoller en zichtbaarder te maken

Daarnaast is dit stuk bedoeld als richtlijn en gespreksdocument voor het team. Het stimuleert bewustwording over het belang van burgerschap en de opdracht die we daarin als school hebben. Die bewustwording is essentieel om verdere stappen te zetten in onder andere het opnemen en/of bijstellen van burgerschapsdoelen in de leerplannen van de verschillende vakken en het vertalen ervan naar de dagelijkse praktijk en de interactie met leerlingen. Daarom herzien wij dit beleid elk schooljaar opnieuw, zodat we kunnen bijsturen en het burgerschapsonderwijs actueel houden op onze school.

Overzicht van de kerndoelen (2024)

Domein	Kerndoel	Inhoud
A. Schoolcultuur	De school zorgt voor een democratische cultuur.	-Veilige schoolomgeving (inclusie & diversiteit) -Activiteiten die democratische waarden zichtbaar maken -Kritisch denken, morele/ethische oordeelsvorming -Inspraak van leerlingen (participatie) -Koppeling met actualiteit en maatschappelijke vraagstukken
B1. Samenleving & Democratie	De leerling handelt respectvol vanuit kennis over een diverse samenleving.	-Kennis over bescherming van diversiteit in de grondwet -Reflectie op discriminatie en stereotypering -Identiteitsverkenning offline en online -Rekening houden met perspectieven van anderen
B2. Samenleving & Democratie	De leerling geeft aan hoe diens handelen verbonden is met democratische waarden.	-Betekenis & oorsprong van vrijheid, gelijkheid en solidariteit -Belang van grondwet, mensen- en kinderrechten -Grenzen aan deze waarden -Reflectie op moreel/ethisch handelen
B3. Samenleving & Democratie	De leerling verkent verschillende mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.	-Rechten & plichten van burgers -Middelen voor maatschappelijke verandering -Oriëntatie op initiatieven en organisaties -Reflectie op eigen bijdrage
B4. Samenleving & Democratie	De leerling verkent hoe die democratisch handelen binnen de democratische rechtsstaat kan vormgeven.	-Werking van parlement, regering, rechtspraak -Inspraak & besluitvorming in samenleving -Minderheidsstemmen -Reflectie op inspraakprocessen
C. Maatschappelijke Vraagstukken	De leerling weegt af welke mogelijkheden die heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen.	-Belangen en perspectieven in maatschappelijke/planetair vraagstuk -Reflectie op idealen en identiteit -Verkennen van handelingsperspectieven – individueel en collectief

Koppeling kerndoelen en welke ontwikkelkansen we zien (midden- en bovenbouw)

Hieronder volgt een globaal overzicht van de koppelingen van de kerndoelen binnen het onderwijs op onze school. Daarbij zijn enkele koppelingen uitgelicht. In het leerplan van elk vak is specifiek beschreven hoe burgerschap daarin tot uiting komt.

Onderwerp	Koppelingen	Ontwikkelkansen
A1. Schoolcultuur	• Het fundament: we communiceren niet vanuit rollen, maar als mens tot mens, waarbij we altijd open staan voor het gesprek. • Begeleidingsuren: de veilige schoolomgeving die besproken wordt. • Leerlingenraad: participatie van leerlingen. • Periodes en vaklessen: waarin de koppeling met de actualiteit en maatschappelijke vraagstukken wordt gemaakt. • Schoolkrant: leerlingen besluiten mee over wat het nieuws van de school wordt. • Klankbordgroep: ouders/verzorgers praten mee over schoolzaken. • Natuurfeesten: leerlingen worden betrokken bij het organiseren ervan. • MR: ouders/verzorgers en leerlingen denken en beslissen mee over schoolzaken. • Feedback en reflectie: niet alleen docenten geven feedback aan leerlingen, maar leerlingen geven ook feedback aan docenten via reflectieverslagen. • Begeleidingsuren: vanuit verschillende werkvormen wordt het gesprek opengemaakt over groepsprocessen en ieders aandeel daarin. • Wiskunde (klas 10 mavo): leerlingen leren onderzoek doen en rekenen met gegevens met als bron CBS. • Lichamelijke opvoeding: regels samen afspreken en naleven bij spelvormen en de koppeling maken met maatschappelijke thema's, zoals fair play, doping en gelijke kansen in sport.	• Durven bespreken van maatschappelijke vraagstukken. Misschien hebben we de neiging om over sommige (gevoelige) zaken niet te beginnen, terwijl dat wel nodig is. We moeten ons te allen tijde durven vast te bijten in maatschappelijke vraagstukken. • We zien een tendens waarbij leerlingen zich minder durven uit te spreken. Het is daarom onze taak om hen te blijven aanmoedigen dit juist wél te doen en daar de juiste momenten voor te creëren. • Het begrenzen van schoolcultuur, durven om kaders aan te geven in omgang met elkaar. • Samenwerkingsverbanden in Heerlen en omgeving meer opzoeken (maatschappelijke organisatie).

	• GSA: samen met leerlingen hebben we een GSA-groep die activiteiten organiseert om bewustwording, acceptatie en diversiteit binnen de school te bevorderen.	
B1. Samenleving & Democratie	• Periode op reis door je hoofd (klas 7): je in de ander kunnen verplaatsen, empathie tonen. • Periode Europese volkeren (klas 7): rekening houden met het perspectief van anderen en reflectie op stereotypering. • Periode ontdekkingsreizen (klas 7): het verleggen van eigen mentale grenzen door andere culturen te ontdekken en te erkennen. • Periode wereldculturen (klas 8): het verschil tussen natuur en cultuur. Het ontdekken en vergelijken van normen en waarden uit andere culturen. • Periode revoluties (klas 9): diversiteit in de grondwet en de achterliggende gedachte. • Periode pluriforme samenleving (klas 11): onderzoeken wat de achtergronden zijn van identiteit en het ontstaan van migratie en migratiestromen. • Wereldkunde: thema wie ben ik in verhouding tot de wereld. • Drama: het verplaatsen in een ander en vanuit dat wat speelt in de maatschappij scènes maken. • Kunstvakken: leerlingen worden gestimuleerd een leerproces te doorlopen waarbij de wil en het doorzettingsvermogen worden aangesproken, bewust als tegenwicht voor de snelgaande en faciliterende maatschappij. • Kunstvakken: leerlingen leren zich te verplaatsen in een ander en maken vanuit actuele thema's in de maatschappij scènes (drama) of beeldend werk (beeldende vormgeving). • Lichamelijke opvoeding: respectvol omgaan met verschillen in sportniveau, achtergrond en fysieke	• Identiteitsverkenning online aanpakken door preventieve voorlichting aan te gaan bieden. • De dialoog bewuster voeren over discriminatie, stereotypering en gelijkheid en daar ook de geschikte plek voor vinden binnen het curriculum en/of voorlichting. • Wereldkunde uitwerken op het gehele domein.

	mogelijkheden en het bespreken van discriminatie of stereotypering in sport. • Textiele werkvormen: economische duurzaamheid in de textielindustrie en aandacht voor de leef- en werkomstandigheden van de textielarbeiders. • Geschiedenis (bovenbouw): aandacht voor het ontstaan van de diverse samenleving en diversiteit in de samenleving • Spaans: In de lessen Spaans worden culturele gebruiken, familieverhoudingen, eetgewoonten en feestdagen uit Spaanssprekende landen behandeld. Deze thema's zorgen ervoor dat leerlingen zich bewust worden van culturele diversiteit en leren om met andere perspectieven om te gaan. Daarnaast worden het koningshuis en politieke systemen besproken. • Engels (bovenbouw): literaire werken die te maken hebben met discriminatie en stereotypering.	
B2. Samenleving & Democratie	• Periode revoluties (klas 9): vrijheid, gelijkheid en broederschap. • Leerpark klas 9: het ontstaan van politieke partijen in de tijd van industriële revolutie bespreken met als gevolg slechte arbeidsomstandigheden waardoor er nieuwe arbeidswetten en kindwetten zijn ontstaan. • Periode maatschappijleer (klas 10 en 11): opkomst van liberalisme in de 19e eeuw waarbij de grondwet herzien wordt. Aandacht voor de sociale kwestie. Het onderzoeken van grenzen, vrijheid en solidariteit en communiceren op respectvolle wijze. • Periode politiek & recht (klas 11): aandacht voor het verlichtingsdenken met focus voor de scheiding der machten. Het exploreren van een eigen politieke mening en het in groepsverband oprichten van een eigen politieke partij en een programma. • Lichamelijke opvoeding: reflectie op moreel handelen (omgaan met winst en verlies, omgaan met overtredingen).	De reflectie van leerlingen op hun eigen morele en ethische handelen moet een duidelijkere plek krijgen in de periodelessen en in de verwerking daarvan in het periodeschrift, maar ook in gesprekken, discussies en presentaties.

B3. Samenleving & Democratie	• Het fundament: we zijn een gemeenschap en bootsen op school een mini-maatschappij na waarbij we uitgaan van waarden en normen die ook in de samenleving gelden. • Periode eigen bedrijf (klas 9): op economisch niveau bedenken hoe we ethisch en sociaal handelen. • Periode idealisten (klas 9): het schrijven van een eigen utopie. • Sociale stage (klas 10): het kennis maken met sociale organisaties en beroepen. • Periode wiskundige verbanden (klas 11): het leren doorrekenen van een hypotheek. • Lichamelijke opvoeding: leerlingen laten ervaren hoe ze een bijdrage leveren aan het teamresultaat.	Dit moet een duidelijkere plek krijgen in het curriculum, zowel met betrekking tot de begeleidingsuren als de stageperiodes.
B4. Samenleving & Democratie	• Wereldkunde (klas 8): wat is Europa en hoe zit Europa in elkaar? • Periode Revoluties (klas 9): de historische ontwikkeling vanuit de Verlichting en de Franse revolutie. • Geschiedenis (klas 10 en 11): hoe werkt onze staatsinrichting? • Periode maatschappijleer (klas 10): het onderzoeken van grenzen, vrijheid en solidariteit en communiceren op respectvolle wijze. • Periode politiek en recht (klas 11): het exploreren van een eigen politieke mening, en het in groepsverband oprichten van een eigen politieke partij en een programma.	Het tastbaar maken door bijvoorbeeld excursies (Den Haag) of het te verbinden aan de lokale politiek (gemeente Heerlen).
C. Maatschappelijke vraagstukken	• Periode wereldculturen (klas 8): ontdekken van verschillen in idealen en normen en waarden vanuit verschillende culturen. • Periode virtuele wereld (klas 9): vanuit maatschappelijke vraagstukken kennismaken met de technologie.	In de periodes wordt er veel gewerkt vanuit maatschappelijke vraagstukken. Mogelijk dat we nog te veel in het hoofd zitten (te theoretisch). We moeten meer naar de praktijk, naar buiten toe of de buitenwereld naar binnen halen om meer het hartgebied te activeren.

	• Periode idealisten (klas 9): het schrijven van een eigen utopie. • Periode globalisering (klas 10): het ontdekken hoe de wereld met elkaar verbonden is en jouw rol in deze verbonden wereld. • Periode politiek en recht (klas 11), staatsinrichting (klas 10) en maatschappijleer (klas 10 en 11): je eigen maatschappelijk handelen verklaren vanuit historische achtergronden. • Periode pluriforme samenleving (klas 11): ontdekken wat jouw identiteit is. Verdraagzaamheid en je eigen tolerantie t.o.v. maatschappelijke vraagstukken. • Wereldkunde: het verkennen en onderzoeken van een maatschappelijk thema op mondiaal schaalniveau. • Science: leerlingen leren over historische en hedendaagse wetenschappers, maatschappelijke gevolgen van technologie (zoals napalm) en het belang van hygiëne en verantwoordelijkheid. • Kunst algemeen: verschillende culturen uit verschillende tijdsperiodes naast elkaar zetten en bespreken. Kunst en cultuur wordt hierbij in een bepaalde context geplaatst. • Lichamelijke opvoeding: bespreken van maatschappelijke thema's rond sport en beweging, zoals obesitas, bewegen in de openbare ruimte of duurzaamheid van sportevenementen. Verkennen van handelingsperspectieven: hoe kan ik zelf bijdragen aan een gezonde leefstijl of inclusieve sportcultuur?	
--	--	--

De monitoring van burgerschap

Om inzicht te krijgen in hoe leerlingen en ouders/verzorgers burgerschap ervaren, hoe zij onze aanpak zien en waar volgens hen krachten en kansen liggen, ondernemen we elk schooljaar de volgende acties:

- Eén keer per schooljaar bespreken we het burgerschapsbeleid in de klankbordgroep. Deze groep bestaat uit ouders/verzorgers van leerlingen uit alle leerjaren en heeft zes tot acht keer per schooljaar overleg met de teamleider over diverse schoolzaken. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat de leden van de klankbordgroep nauw verbonden zijn met de klassenouders en andere ouders/verzorgers. Hierdoor kunnen zij makkelijk en laagdrempelig input verzamelen over allerlei onderwerpen, waaronder burgerschap. Voorafgaand aan de bijeenkomst over burgerschap inventariseren zij bij andere ouders/verzorgers hun ervaringen met burgerschap op onze school. De verzamelde input wordt vervolgens besproken tijdens de klankbordgroepbijeenkomst, waarna eventuele acties worden vastgesteld en uitgezet.
- Ook met de leerlingenraad bespreken we elk schooljaar het burgerschapsbeleid. De leerlingenraad bestaat uit leerlingen van alle leerjaren en komt meerdere keren per schooljaar bijeen om schoolzaken te bespreken. Tijdens een bijeenkomst met de teamleider wordt het burgerschapsbeleid besproken. Net als de klankbordgroep halen ook de leerlingen van de leerlingenraad vooraf input op, maar dan bij hun medeleerlingen. Deze input wordt meegenomen tijdens de bijeenkomst over burgerschap, waarna eventuele acties worden geformuleerd en uitgezet.
- Mentoren en coaches besteden jaarlijks één begeleidingsuur aan het bespreken van het burgerschapsbeleid met hun klas. Zij verzamelen tijdens dit uur feedback van leerlingen en koppelen hun bevindingen terug aan de teamleider. Indien nodig worden hieruit voortkomende acties opgepakt en uitgevoerd.
- Jaarlijks wordt er een tevredenheidsenquête afgenomen, waarin leerlingen en ouders/verzorgers hun ervaringen over de gang van zaken op school kunnen delen. De resultaten van deze enquête geven belangrijke informatie waarmee we acties kunnen initiëren om het burgerschapsbeleid op onze school verder te versterken.

Plan van aanpak schooljaar 2025-2026

Cyclische monitoring, evaluatie en borging (teamleider i.s.m. werkgroep burgerschap): 1. Werkbijeenkomsten met team organiseren om te sparren over koppeling kerndoelen en ontwikkelkansen en relevante informatie toevoegen aan beleidsstuk 2. Daarna maakt de werkgroep burgerschap een actieplan om in schooljaar 2025-2026 te werken aan de ontwikkelkansen (wat, wie en wanneer). 3. Evaluatiemoment plannen met het team om terug te kijken op het burgerschapsbeleid, de ontwikkelkansen, in hoeverre deze daadwerkelijk ontwikkeld zijn en uitgangspunten voor het nieuwe schooljaar (2026-2027) vast te stellen. 4. Burgerschapsbeleid schooljaar 2026-2027 vaststellen → naar stap 1.	1.September
	2.September t/m april
	3.Mei
	4.Juni
Plan van aanpak concrete vertaling burgerschap in portfolio van de leerling (onderwijscoördinator en Jantine)	September t/m december
Beeld maken burgerschap (Jantine)	September
Alinea over burgerschap opnemen in (periode)leerplannen zowel in midden- als bovenbouw	September t/m oktober
Pilot uitzetten waarbij 1 x per week tijdens periode of elke laatste vrijdag een periode de vraag gesteld wordt 'Wat speelt er in de wereld en wat doet dat met jou?'. Periode docent stelt de vraag en hoeft alleen maar te luisteren. Optie: deze vraag laten stellen door externen, zoals een opa, oma, vluchteling e.d. (werkgroep basisvaardigheden)	Oktober
Bijeenkomst klankbordgroep over burgerschap (teamleider)	December/januari
Bijeenkomst leerlingenraad over burgerschap (teamleider)	December januari
Aansturen mentoren en coaches burgerschap bespreken in begeleidingsuur (onderwijscoördinator)	Februari
Tevredenheidsenquête analyseren en actiepunten bepalen (teamleider)	Maart